

# SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE YEŞİL MUHASEBE

Ali ERBAŞ<sup>(\*)</sup> - Mustafa UÇAR<sup>(\*\*)</sup>

## ÖZET

Günümüzde; şirket yönetimlerinin, çıkar gruplarının, bir bütün olarak toplumun, doğal kaynakların ve çevrenin korunması konusunda daha bilinçli hale gelmiş bulunmaları; devlet, yerel idareler ve şirket yönetimlerini sürekli olarak çevresel, sosyal ve ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliği ile ilgili birtakım kararlar almaya zorlamaktadır. Ekonomik ve sosyal gelişmenin sürdürülebilirliği veya kuşaklar arası adalet, farklı varlık türlerindeki yatırımlarla ilgili kararlarla sosyal refahın sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Makalemizde; yeşil muhasebenin basiretle uygulanması halinde sosyal karar almaya önemli katkılar sağlayabileceği, ekonomik düzeyde olduğu kadar firma düzeyinde de doğal kaynaklar, çevresel maliyetler ve yararlar konusunda başarılı çalışmalar yapılabileceğine ilişkin çeşitli fikirler tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Yeşil Muhasebe, Yatırımlar, Çevreci Muhasebe

## ABSTRACT

Nowadays, corporate management, interest groups, the society as a whole have become more conscious and careful than ever before about envi-

ronmental, social and sustainability efforts and decisions of state, local administrations and corporate managements. Economic sustainability or intergenerational equity entails maintaining social well-being by decisions about investments in different types of assets. In our article we discuss the various ideas about green accounting which as a tool used prudently, can make an important contribution to social decision making. Also, we have some discussion of how successfully the incorporation of natural resource and intangible environmental costs and benefits into green accounting can take place at the firm as well as the economy level.

Keywords: Sustainability, Green Accounting, Investment, Environmental Accounting

## 1. YEŞİL MUHASEBE EKONOMİK İSTATİSTİKLER VE KARARLAR

Günümüzde sürdürülebilirlik kavramı; çevre koruma, iklim istikrarı, fakirliğin ortadan kaldırılması, toplumların ve yaşayış biçimlerinin korunması gibi savunucularının ideal olarak düşündükleri pek çok konuyu kapsar. Sürdürülebilirlik konusuyla ilgili olarak birçok düşünür<sup>1</sup>; bu kavramın kesin olarak tanımlanıp, tanımlanamayacağını ve toplumun kendi varlığını sürdürmesinde başarı derecesini gösteren istatistiklerin bulunup bulunmadığını tartışmaktadır.

<sup>(\*)</sup> Prof. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, KKTC

<sup>(\*\*)</sup> Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, EYO, Eskişehir

<sup>1</sup> Solow, R. M., An Almost Practical Step Toward Sustainability, Resources for the Future, Washington DC, reprinted in Resources Policy 19, 3, September 1993, 160-173.

Sürdürülebilirlik; dünün çevresini zarar vermeden hatta geliştirip, iyileştirerek yarına taşımak anlamına gelebileceği gibi, ozon tabakasının delinmeyip küresel ısınmaya engel olmak, insanların ihtiyaçlarını en üst seviyede karşılamak, özellikle zorunlu temel ihtiyaçları dünya çapında derhal gidermek, insanların mutlu olacağı örf, adet ve inanışların korunması ve geliştirilmesi anlamlarını da kapsar. Sürdürülebilirlik, bütün nesillerin mutluluğunun sağlanmasıdır. Bu mutluluk sağlarken, gelecek nesillerin kaynakları geçmiş nesiller tarafından tüketilmemeli, hatta geliştirilip artırılmalıdır.

Yeşil muhasebe, çevresel ve doğal kaynaklar muhasebesi için popüler bir kavram olmakla birlikte şirket çevresel hesapları henüz geniş bir uygulama alanı bulabilmiş değildir. Geleneksel ulusal hesaplar ise; ekonomik performans ve büyümenin sürdürülebilirliğini tehdit eden doğal kaynakların henüz anlaşılan veya anlaşılakta olan kitleleşmesiyle ekonomik faaliyetin bir dışsal sosyal maliyeti olarak çevresel azalmanın sürekli olarak mevcut olmasını göz ardı etmektedir. Ayrıca, çevresel koruma harcamalarının, toplumun refahını artırma yerine, muhafazasını sağlamak amacıyla yapılmasına karşın, ulusal gelirden bir artış olarak gösterilmesi de bir çarpıtma olarak ele alınarak eleştirilmektedir.

İşletmeler, daha kurulurken çevreye vereceği zararın tazmininin yanı sıra tüketecekleri doğal kaynakların bedelini de mali tablolarında göstermelidirler. Ülkemizde ve kalkınmış bütün ülkelerde bilhassa üretim işletmeleri kurulurken istenen raporlarla çevreye verilebilecek zararın boyutu belirlenip en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda Çevre ve Orman Bakanlığı'nın illerde ve diğer yerleşim yerlerindeki teşkilatları üzerlerine düşeni yapmaya çalışmaktadırlar.

İşletmeler arasında yenilenebilir kaynakları tüketenlerle, yenilemeyen kaynakları tüketenler arasında bir ayırma gidilmesi de oldukça önemlidir. Yenilenemeyen veya çok uzun sürede yenilenebilir kaynakları tüketenler, çevrede bir eksiltme yaptıkları

rından bunun bedelinin hesaplanmasında fayda vardır. Çünkü zamanla çevre fakirleşmekte. Bu da gelecek nesillerin hakkı olan güzel bir çevreyi önceki nesillerin kullandığı anlamına gelmektedir. Böylelikle toplumsal refah azalmaktadır. Yenilemeyen veya uzun zamanda yenilenebilir çevre kaynakları tüketilmez veya az tüketilirse daha güzel ve zengin bir ortam olacağı açıktır. Ormanları bolluğu, etrafın yeşilliği, çevrenin temizliği, hava berraklığı elbette istenilen bir olgudur. Bu istenilenin korunması hem işletmelere hem de işletme dışındaki kişi ve kuruluşlara düşen önemli bir görevdir. Bu görevi yerine getirenle, getirmeyenin ayırt edilebilmesi yeşil muhasebenin ya da diğer adıyla çevreci muhasebenin çalışmasına bağlıdır. Yeşil muhasebe öyle hayata geçirilmelidir ki, çevreyi hoyratça kullananlar ile çevreyi koruyanların raporları insanların gözü önüne konulmalıdır. Ancak bunun belirlenmesinin zorluğu da açıktır.

Günümüzde, pek çok çevresel mal için ölçülebilir miktarlar olmasına rağmen, bu tür malların piyasada istatistiklerine sokulamamaları nedeniyle politika oluşturulurken yetersiz veri ve istatistiklerle hareket edildiği bir gerçektir. Çünkü toplum sürekli olarak çevre ile ilgili kararlar alır. Örneğin, ne kadar arazinin yaban hayatı kaynakları için ayrılacağı, ne miktarda kirlilik kontrolü için yatırım yapılacağı gibi bilgi ve istatistiklerle çevre, ekonominin vazgeçilmez bir parçası durumundadır.

Her karar çoğu zaman birbiriyle çelişen, birbirinden farklı değerleri dengelediğinden ekonomik açıdan önemlidir. Uzmanlar, fiyatı biçilemeyen mal ve hizmetlerin değerlendirilmesinde fiyatların kullanılmasına karşı olan bazı unsurlardan bahseder<sup>2</sup>. Çevresel varlıklara fiyat biçmeyi reddedenler, çevresel hizmetlere ve stoklara bilinçli olmayarak yaptıkları tercihleriyle sık sık sonsuz olmayan bir fiyat biçtikleri görülür. Çünkü bir bedel ödenilmediği sanılan varlıkların tüketiminde genellikle sınırlayıcı etkenler saf dışı kalmaktadır. Nasıl olsa bir bedel ödemiyoruz diye bilinçsizce kullanılabilir. Ama bunun

<sup>2</sup> de Haan, Accounting for Goods and Bads, Statistics Netherlands, Voorburg, 2004.

bedeli belki de sonsuz para harcansa bile tekrar yerine getirilemeyecek bir değer olarak karşımıza çıkabiliyor. Eskiden yaşamış ama günümüzde soyları tükenmiş binlerce hayvan ve bitki çeşidi acaba ne kadar bedel ödenerek tekrar doğaya kazandırılabilir. Dedelerimizin gördüğü bu varlıkları torunlarımız neden görmesinler.

Bununla birlikte çevreyi, ekonominin piyasalarda fiyatı olan ve bu fiyatların aracılık ettiği bölümü ile kolayca mukayese etmenin objektif bir yolunun bulunmadığı da bir gerçektir. Zamanla göreceli olarak çevreyi tüketmenin de bir ölçümü yapılabilecektir. Ama yapılan ölçümler genellikle sübjektif olmaktadır.

Gerçek bir ekonomide; bilgi ve çevre kalitesi gibi soyut olanlar da dâhil, pek çok sermaye türü bulunmaktadır. Ekonomide önemli amaç, genellikle iskonto edilmiş faydacıl refahla temsil edilmektedir. Refah düzeyi ve faiz oranının çarpımıyla elde edilen tutar; tüketim değeri ve net yatırımın toplamına eşit olup, bu da Net Ulusal Gelirdir<sup>3</sup>. Uygulamada Net Ulusal Gelir hesaplanırken örneğin, güzel bir manzara gibi refaha katkıda bulunan tüketim mallarının değeri, kirliliği azaltan çevre katkısı gibi; fiyatlarının belirlenememesi nedeniyle dikkate alınmamaktadır. Yeşil muhasebenin amacı, Net Ulusal Gelirin kapsamını, fiyatlanmamış malları da dâhil etmek suretiyle daha gerçekçi düzeye getirmektir.

Ekonomistin sosyal refahı algılamasıyla, ekonominin gidişatı ile ilgili hesaplamalar arasında farklılığın olması halinde Net Ulusal Gelirin hesaplanmasında kullanılan piyasa fiyatlarının, istenilen ve doğru piyasa fiyatları olmadığı anlaşılır. Bu amaçla yeşil muhasebe, fayda-maliyet analizi teorisinin önemli bir yönü olan piyasa dışı değerlendirme tekniklerini<sup>4</sup> kullanarak, fiyatı biçilmemiş malların fiyatlarını tahmin etmeye çalışır.

Türkiye'de işletmelerin ve diğer kuruluşların çevreye verdikleri zararın minimize edilmesi ve ortadan kaldırılması için yapılacak iş ve işlemler için Çevresel Etkileri Değerlendirme Raporu istenmektedir<sup>5</sup>. Ayrıca, Fabrikalarda ortaya çıkan atık suların incelenmesi ve değerlendirilmesi, çevreye zarar veremeyecek şekle getirilmesinin denetlenmesi için Deşarj İzinleri<sup>6</sup> aranmaktadır. Yine hava kirliliğini önlemek amacıyla endüstriyel işletmelerin faaliyetleri Emisyon İzni<sup>7</sup> ile denetlenmektedir. 2872 Sayılı Çevre Kanuna uygun hareket etmeyenlere, ilgili genelge<sup>8</sup> gereği, yüksek miktarda para cezaları verilmekte, bu kanuna uymamakta direnen işletmelere ise 3. kez yaptıklarında kapatma ve faaliyetini geçici olarak durdurma cezaları verilmektedir. Mevzuattaki bu düzenlemeler, uygulayıcı ve sorumluların da önem vermeleri oranında başarıya ulaşacaktır. Bu gelişmeler çevre kaynaklarının korunması ve çevreci muhasebe bakımından önemlidir. Yeşil muhasebe uygulamaları için alt yapı oluşmaktadır.

## 2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli tanımlar yapılabilmesine karşılık, yapılan bütün tanımların kuşaklar arasındaki eşitliği kavraması gerekir. Örneğin, petrol gibi tükenmeye tabi bir doğal kaynağın analizinde; bir toplumun başarısının; kuşaklar arasında bugünkü kaynakla ilgili olarak en az şanslı olanının refah düzeyi ölçüsünde olduğu ifade edilmekte ve bu da "maksimin" amacı olarak adlandırılmaktadır. Faydacı teori, kullanım yararının bugünkü değerini maksimize etmeye çalışırken; maksimin teori de bugünkü kaynakla ilgili gelecekte en düşük yaşam standardına sahip olan kuşağın yaşam standardının mümkün olduğunca yükseltilmesine çalışmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin amacı, gelişmişlik düzeyine ulaşılıncaya kadar artan tüketimi kavrayan

<sup>3</sup> M.L. Weitzman, On the welfare significance of national product in a dynamic economy, Q. J. Econ. 1976. p.156-163

<sup>4</sup> A.M.Freeman, The Measurement of Environmental ve Resource Values, Resources for the Future, Washington, DC., 2003.

<sup>5</sup> 2872 Sayılı Yasaya göre 16.12.2003 Tarih ve 25313 Resmi Gazete'de yayımlanan, Çevre Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği.

<sup>6</sup> 2872 Sayılı Yasaya göre 31.12.2004 Tarih ve 25687 Resmi Gazete'de yayımlanan, Deşarj İzinleri Yönetmeliği.

<sup>7</sup> 2872 Sayılı Yasaya göre 22.07.2006 Tarih ve 25313 Resmi Gazete'de yayımlanan, Emisyon İzni Yönetmeliği.

<sup>8</sup> 2872 Sayılı Yasaya göre 16.12.2003 Tarih ve 25313 Resmi Gazete'de yayımlanan, İdari Para Cezalarına İlişkin Genelge (2005/1)

sürdürülebilirlik derecesinin sağlanmasıdır. Bir akademisyen, yaptığı çalışmada; fakirlik ve çevresel tedbir almayı zorunlu kılan olaylar arasındaki ilişkileri kullanarak devamlı olarak azalmakta olan çevre ile fakirlik tuzağından nasıl çıkılacağını tartışmaktadır<sup>9</sup>. Yeşil muhasebe ve sürdürülebilir kalkınma kavramları; doğal kaynak üreten ve ihraç eden gelişmekte olan pek çok ülke için önem taşımaktadır. Çevre bilimciler; iyi tanımlanmış ve genel kabul görmüş çevresel ve doğal kaynaklar yönetimi ölçülerinin henüz yetersiz olduğunu ileri sürmektedir<sup>10</sup>.

Günümüzde ve öncesinde geri kalmış yada gelişmekte olan ülkelerin çevre kaynaklarının çok hızlı ve ucuz bir şekilde, gelişmiş ülkelere doğru aktığı gözlenebilmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin çok daha kötüye gitmesine, yani doğal kaynakları şimdiden tüketmesine neden olmaktadır. Oysaki bu tüketilen doğal kaynakların çoğu yenilenemeyen ve bir daha elde edilemeyecek olan kaynaklardır. Sadece yaşadığı günü düşünen gelecekle ilgili endişeleri olmayanlar, gelecek nesillerin daha da fakir, daha da az refah içinde olmasına göz yummaktadır. Hâlbuki tüketilen doğal kaynak bedelinin hesaba katılması sağlansa ve insanlar bunun bilincinde olsalar belki de israf ve bilinçsiz kullanım bu derece olmayacaktır.

### 3. YEŞİL MUHASEBENİN EKONOMİK ETKİLERİ

Bir ekonominin sürdürülebilmesine ilişkin maksimin fiyatların hesaplanabilmesi için istatistikçilerin çok bilgili ve deneyimli olması gerekir. Çünkü sürdürülebilirlik hesapları ulusal hesaplarda yapılacak düzeltme veya genişletme ile sınırlı kalmamakta, onlardan tam bir ayrılma şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, kapsamlı bir maksimin programda büyümeye ilişkin herhangi bir garanti de bulunmamaktadır.

Rant arama ekonomisinde, her gerçek ekonomide olduğu gibi yetkililer; sürdürülebilirlikle ilgili politikaların uygulanmasında kullanılacak olan piyasadışı fiyatların tespitinde çıkar gruplarının baskılarıyla

karşılaşmaktadır. Çıkar grupları arasında çevreciler de vardır. Çevreciler, bazen monopolistlerin etkisiyle hareket etmektedir. Yapılan bu baskılar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok zararlı sonuçlar verecek ölçüde güçlü olabilmektedir.

Uygulamada, geleceği ile ilgili olan toplumlar, ekonomik istatistiklerin kullanımına zorlanmakta ve bu istatistikler; mükemmel rekabetçi ekonomi olarak adlandırılan ideal modelin vazgeçilmez unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak böyle bir modelde temel bazı yorumlama güçlükleri bulunmaktadır. Bunlar, rekabetten önemli şekilde ayrılmalar varsa; piyasa fiyatlarının, faydacıl refah için doğru muhasebe fiyatlarının olmaması; istatistiklerin, gelecek nesillerin refahının iskonto edilmesini ima etmesinden dolayı, "iskonto" ifadesinin pek çok kimseye hoş gelmemesi ve ayrıca sürdürülebilirlikle ifade edilen değerle, çelişmesi şeklindedir.

Sürdürülebilirliği veya özellikle sürdürülebilir kalkınmayı ölçmek üzere icat edilebilecek herhangi bir istatistiğin olmadığı kabul edilmelidir. Maksimin modeli; analizde çevreyi korumanın mutlak bir değer olmadığını, fakat çevrenin insanın refahına katkıda bulunduğuna dikkat çekmektedir. Normal şartlarda, gelişmekte olan toplumlarda büyümenin zorunlu olduğu, bu büyümenin sağlanabilmesi için ekonominin üretkenliğinin artırılmasını sağlayacak yatırımların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bazı düşünürler; şimdiki gereksinmelerin de dikkate alınması gerektiğini, özellikle gelecek nesillerin şimdiki kuşaklardan çok daha müreffeh olacakları tahmin ediliyorsa kuşaklararası adalet bakımından, cari tüketimin arttırılmak üzere yatırımların azaltılmasının uygun olacağını ileri sürmektedir.

Geleneksel muhasebede nakit akışının bir kısmı, maden cevherine yatırılmış olan üretilmiş sermayenin amortismanı için ayrılır. Aynı şekilde bir kısmının da tükenme için ayrılması gerekir. Muhasebe ve ekonomi ilkesi olarak bir varlığın ömrü boyunca ayrılan amortisman tutarlarının toplamı; tam olarak, yapılan yatırımın değerine ulaşıncaya kadar, amor-

<sup>9</sup> S. Mink, Poverty and Development, Financial Development, 1993., s. 8-10.

<sup>10</sup> C. Rees, The ecologist's approach to sustainable development, Financial Development, 1993., s. 13-15.

tisman ayrılmasına devam edilir. Yeşil muhasebenin doğru olarak uygulanması halinde ise yatırım değeri; maden rezervinin bugünkü değerine eşit olmalıdır. Maden değerinin belirlenmesi ile ilgili olarak şu mukayeseler yapılabilir: örneğin, bir firma; devlet arazisi üzerinde araştırması yaparak maden rezervi tespit ederse, devletin yatırımı olan sahiplik hakkı, teorik olarak madenin bugünkü değerine eşittir. Yine bir firma başka bir firmadan bir mülk satın aldığı anda, ödediği bedel alıcı firma hesaplarında yatırım olarak kabul edilmektedir. Her iki durumda malın değeri ilk sahibinden firmaya transfer edilen değer olmaktadır.

İşlem nasıl uygulanırsa uygulansın toplam "yatırım" net bugünkü değerdir. Yatırımın, doğru olarak kaydedilmesi halinde, yatırımın tutarı ve madenin ömrü boyunca ıskonto edilmemiş amortismanın matematiksel toplamı sıfır olmalıdır. Ancak, günümüzde şirket muhasebesi; yatırımın tümünü ve amortismanını doğru olarak kaydetmemektedir.

Muhasebe gibi ekonomik bir kurumla, maden mühendisliğinin sektördeki rolü dikkate alındığında, madencilik teşebbüsleri tarafından yaratılan ticari değer yapılabilecek en iyi tahminlerini yapmak ve bunları rapor etmek üzere etkili yöntemler geliştirebileceklerini düşünmek zor olmamalıdır. Bir düşünür madencilik firması tarafından çevreye verilen zararın maliyetinin hesaplanabilmesi için ticari madencilik değerlendirme tekniklerine dayanan kavramsal bir yöntem önermektedir<sup>11</sup>. Madencilik teşebbüslerince çevreye verilen zararların; gerek işletmelerde gerekse de sektörde doğru fiyatlar kullanılarak düzeltilmesi yoluna gidilmelidir. Bu konudaki doğru fiyatlar; yasalarda, yönetmeliklerde ve bilimsel olarak kabul edilmiş uygulamalarla geleneklerde ifade edilen normlara başvurularak belirlenebilir.

Çevreciler çevresel etkilerin fiziksel göstergelerle ve ekonomi içinde malzeme akışlarının toplu olarak malzeme akış hesaplarında ölçülmesini tercih etmektedir. Birleşmiş Milletler; "Entegre Çevre ve Ekonomik Muhasebe Sistemi(EÇEM) isimli 2003 yılında gözden geçirilerek yayımladığı, doğanın çevresel ve

ekonomik varlıklarıyla, onların azaltılması ve tüketmesinin çevresel maliyetini Ulusal Hesap Sisteminde nasıl gösterilebileceğini açıklamakla yeşil muhasebeye önemli bir açılım getirmektedir. Varlık hesapları; ekonomik ve çevresel varlıkların açılış ve kapanışı stoklarıyla, muhasebe dönemi boyunca meydana gelen değişmelerin değerini ölçerek kaydeder. Varlıklardaki değişmeler; üretilmiş ve doğal varlıkların tüketilmesi, şeklinin değiştirilmesi veya doğal felaketler, ıslahat gibi diğer ekonomik olmayan etkilerle meydana gelmektedir. Diğer varlık değişimleri; gelir ve üretim hesaplarının dışında kaydedilmektedir.

Bir veya daha fazla muhasebe dönemi boyunca ekonominin sürdürülebilirlik başarısı gösterip göstermediğini ortaya koyan yeşil muhasebe göstergeleri politika oluşturulması ve değerlemesinde önemli araçlar durumundadır. Yeşil muhasebenin başka bir özel ve güçlü yönü de ekonominin temel öğelerinden olan ailelerle girişimlerin neden olduğu çevresel maliyetlerin ölçülebilmesindedir. Buna göre "kirleten öder" ilkesiyle çevreye yaptıkları etkiler için ilgili kişi ya da kuruluşu sorumlu tutar. Ayrıca, Entegre Çevre Ekonomik muhasebe sistemi, farklı kuruluşlar veya örgütler tarafından yapılan fiili çevresel harcamaları açık bir şekilde izleyebilir.

#### 4. SONUÇ

İşletmelerde kullanılan hesapları ticari işlemler için oldukları gibi kabul etmelidir. Ancak hesaplar da fiyatı olmayan maliyet ve yararlar için ülkede oluşturulan sosyal politikalar ve uygulamaları doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.

Yeşil muhasebenin, ekonominin sürdürülebilirliğine ilişkin bir muhasebe yöntemi sağlamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, piyasanın devlet tarafından uygun şekilde kontrol edildiği, sınırlandırıldığı veya engellendiği varsayımıyla, topluma toleranslı olarak hizmet ettiği kabul edilirse yeşil muhasebe, kolektif ve bireysel kararlarda fiyatı biçilmemiş malların sosyal değerlerini birleş-

<sup>11</sup> R. Cairns, Green accounting for an externality: pollution at a mine, Environmental Resources, 2004., s.410-427

tirme yolunu sağlar.

Son olarak, politikalarda şeffaflık özellikle gelişmekte olan ekonomilerde rant arama alanını azaltır, prosedürlerin iyi anlaşılması sağlanacağından ulusal hesapların daha kolay uygulanabilme ortamı oluşur. Hesapların daha kapsamlı hale getirilmesiyle de fiyatı biçilmemiş mal ve hizmetlerin rolünün tanınması daha fazla anlam ve önem kazanır.

Özellikle kaynakları zengin olan gelişmekte olan ülkelerde; doğal kaynak hesaplarında belirlenen doğal kaynak rantları, bir gelişme fonunu aktarılabilir. Fonda biriken bu kazançları kısa dönem özel ve kamu tüketimleri için kullanmak yerine, uzun vadeli gelişim projelerine yatırılması ülkenin geleceği açısından yerinde olur.